

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ALANLAR ORTAK

**DEVLET YÖNETİM ORGANLARI
345YIB003**

Ankara, 2011

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
  - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
  - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR.....	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. DEVLET YÖNETİM ORGANLARI	3
1.1. Devlet.....	3
1.1.1. Devletin Temel Amaç ve Görevleri	4
1.2. Yasama.....	4
1.2.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimi.....	4
1.2.2. Üyelikle İlgili Hükümler	4
1.2.3. TBMM'nin Görev ve Yetkileri.....	4
1.2.4. TBMM'nin Faaliyetleri ile İlgili Hükümler	5
1.3. Yürütme.....	5
1.3.1. Cumhurbaşkanı	5
1.3.2. Başbakan	8
1.3.3. Bakanlar	8
1.4. Yargı	10
1.4.1. Anayasa Mahkemesi	10
1.4.2. Yargıtay.....	10
1.4.3. Danıştay	11
1.4.4. Sayıştay	11
1.4.5. Askerî Yargıtay.....	11
1.4.6. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi.....	12
1.4.7. Uyuşmazlık Mahkemesi	12
UYGULAMA FAALİYETİ.....	13
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	15
2. YÖNETİM HUKUKU KAYNAKLARI.....	15
2.1. Anayasa ve Özellikleri	15
2.2. Kanun ve Özellikleri	19
2.3. Kanun Hükümünde Kararname ve Özellikleri	20
2.4. Tüzük ve Özellikleri.....	20
2.5. Yönetmelik ve Özellikleri	21
2.6. Yönerge.....	21
2.7. Genelge	21
2.8. Emir ve Özellikleri.....	22
UYGULAMA FAALİYETİ.....	23
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	24
MODÜL DEĞERLENDİRME.....	25
CEVAP ANAHTARLARI.....	26
KAYNAKÇA	27

AÇIKLAMALAR

KOD	345YIB003
ALAN	Alanlar Ortak
DAL/MESLEK	Alanlar Ortak
MODÜLÜN ADI	Devlet Yönetim Organları
MODÜLÜN TANIMI	Devlet yönetim organları ve yönetim hukuku kaynaklarının öğrenildiği temel bilgi ve becerilerin kazandırıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/16
ÖN KOŞUL	Ön koşulu yok
YETERLİK	Devlet yönetim organlarını kavramak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Anayasa'ya uygun olarak devlet yönetim organlarını ve yönetim hukuku kaynaklarını ayırt edebileceksiniz. Amaçlar 1. Anayasa'ya uygun olarak Devlet yönetim organlarını kavrayabileceksiniz. 2. Anayasa'ya uygun olarak yönetim hukuku kaynaklarını ayırt edebileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Donanım: Afiş, resim, CD, DVD, bilgisayar, tepegöz, projeksiyon cihazı. Ortam: Derslik
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan, her faaliyetten sonra verilen ölçme araçları ile kazandığımız bilgileri ölçerek kendi kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen, modülün sonunda, ölçme aracı (test, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

İnsan, sosyal bir varlıktır. İçinde bulunduğu toplumun örf, adet ve kurallarına uymak zorundadır. Kurallara uyulmayan bir toplumda kaos ve huzursuzluk vardır. Kurallarla yönetilen bir toplumda, yöneten de yönetilen de insandır. Gerek hizmeti alan gerekse hizmeti veren, işini tam yaparsa kurum ve kuruluşların işleyişinde sorun ortaya çıkmayacaktır.

Bu modül sonunda, devlet yönetim organları ve yönetim hukuku kaynakları hakkında edindiğiniz kazanımlar, sizin, sosyal ve meslek hayatınızda daha bilinçli ve özgüvenli olmanızı sağlayacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Anayasa'ya uygun olarak devlet yönetim organlarını kavrayabileceksiniz

ARAŞTIRMA

- Devletin temel amaç ve görevlerini araştırarak sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkilerini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.
- Cumhurbaşkanı'nın yasamaya ilişkin görevlerini araştırınız.
- Yargı organlarının görevlerini araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. DEVLET YÖNETİM ORGANLARI

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel kuralları, Anayasa'da belirtilmiştir. Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Anayasa'nın demokratik ilkesi, tüm devlet işleri ve yönetimde halkı aydınlatmayı, halkın isteklerini göz önünde bulundurmaya gerektirir.

- Laik devlet ilkesi, din ve devlet işlerini birbirinden ayrı tutar.
- Sosyal devlet anlayışı ise toplumsal adaleti ve güvenliği sağlar.
- Hukuk devleti; toplumsal düzeni, hukuk sistemi içinde gerçekleştirir.
- Kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun olarak Anayasa'mız devletin organlarını; yasama, yürütme ve yargı olarak üç başlık altında düzenlemiştir.

1.1. Devlet

Devlet, belli bir ülkede, bir hükümete ve ortak kanunlara bağlı, bağımsız, ırk, dil, din, vb. gibi ortak noktaları olan, bir araya gelen insanların huzur, güven, refahlarının sağlandığı, kurum ve kuruluşları olan, sınırları belli bir coğrafi yapı içerisinde yaşayan, millet ya da milletler topluluğunun oluşturduğu siyasi topluluktur.

1.1.1. Devletin Temel Amaç ve Görevleri

- Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak,
- Kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak,
- Kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır. (Anayasa'nın 5. maddesi)

1.2. Yasama

Yasama, kanun koymak, kanun değiştirmek ve kaldırmak anlamına gelir. Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nindir. Bu yetki devredilemez.

1.2.1. Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçimi

Türkiye Büyük Millet Meclisi, genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur. (75. madde) Anayasa'nın 76. maddesinde belirtilen yeterliliğe sahip herkes, milletvekilliğine aday olabilir. Bunlar;

- En az ilkokul mezunu olan,
- Askerlik görevini yapmış olan,
- Belirli suçları işlememiş olan,
- Kısıtlı olmayan,
- Kamu hizmetinden yasaklı olmayan,
- Yirmi beş yaşını dolduran her Türk, milletvekili seçilebilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimleri dört yılda bir yapılır .(Anayasa'nın 77 maddesi)Seçimlerin ertelenmesine, öne alınmasına ya da ara seçimlere ilişkin şartlar Anayasa'nın 78. maddesinde belirtilmiştir.

1.2.2. Üyelikle İlgili Hükümler

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler.

1.2.3. TBMM'nin Görev ve Yetkileri

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak.
- Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetlemek.

- Bakanlar Kuruluna belli konularda KHK (Kanun Hükmünde Kararname) çıkarma yetkisi vermek.
- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşüp karara bağlamak.
- Para basılmasına, savaş ilan edilmesine karar vermek.
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak.
- Genel ve özel af ilan edilmesine karar vermek .(Anayasa'nın 14. maddesi hariç)
- Mahkemelerce verilip kesinleşmiş ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek.
- Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

1.2.4. TBMM'nin Faaliyetleri ile İlgili Hükümler

TBMM'nin faaliyetleri ile ilgili hükümler, 1982 Anayasası'nda beş başlıkta toplanır.

- **Toplanma ve tatil:** TBMM, her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir.
- **Başkanlık divanı:** TBMM Başkanlık Divanı, meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, kâtip üyeler ve idare amirlerinden oluşur.
- **İçtüzük:** Siyasi parti grupları ve kolluk işleri; TBMM çalışmalarını, kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür.
- **Toplantı ve karar yeter sayısı:** Anayasa'da, başka bir hüküm yoksa TBMM üye tam sayısının en az üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak, karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.
- **Görüşlerin açıklığı ve yayımlanması:** TBMM Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır (Anayasa'nın 93, 94, 95, 96, 97. maddeleri).

Anayasa'da sıralanan bu maddelere; Meclis'in bilgi edinme ve denetim için kullandığı mekanizmalardan olan; “soru, gensoru, meclis araştırması, genel görüşme ve meclis soruşturması” da eklenebilir.

1.3. Yürütme

Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa'ya uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

1.3.1. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından beş yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tam sayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Cumhurbaşkanı seçilen kimsenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve TBMM üyeliği sona erer. (101./4) Görev süresi beş yıl olan Cumhurbaşkanının bir beş yıl daha seçilme hakkı vardır.

Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin birliğini temsil eder. Anayasa'nın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargıyla ilgili görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir:

➤ **Cumhurbaşkanı'nın Yasama İle İlgili Görev ve Yetkileri**

- Gerekli gördüğü takdirde yasama yılının ilk günü, TBMM'de açılış konuşmasını yapmak,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni gerektiğinde toplantıya çağırarak. (104, 93. madde)
- Kanunları yayımlamak, uygun görmediği kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri göndermek. (Cumhurbaşkanı TBMM'ce kabul edilen kanunları, 15 gün içerisinde yayımlar. 89. maddeye göre Bütçe Kanunları bu hükme tabi değildir.)
- Anayasa değişikliğine ilişkin kanunları, gerekli gördüğü takdirde, halkoyuna sunmak,
- Kanunların, KHK'lerin, TBMM İç Tüzüğü'nün tümünün ya da belirli hükümlerinin, Anayasa'ya şekil ve esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açmak. (Md. 104)
- TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermektir. (Md. 104. 116)

Cumhurbaşkanının Meclis'i feshetme yetkisi, parlamenter sistemin temel unsurlarından biri olup Cumhurbaşkanı'nın tek başına kullandığı yetkilerdendir.

➤ **Cumhurbaşkanı'nın Yürütme İle İlgili Görev ve Yetkileri**

- Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek, (Md. 109)
- Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek, (Md. 104, 105)
- Gerekli gördüğü hâllerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak,
- Yabancı devletlere temsilciler göndermek ve onlardan gelen temsilcileri kabul etmek,
- Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- TBMM adına TSK'nin başkomutanlığını temsil etmek, (Md. 104, 117)
- TSK'nin kullanılmasına karar vermek, (Md. 92, 104)
- Genelkurmay Başkanını atamak, (Md. 104, 117)

- Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak ve Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık etmek, (Md. 104, 118)
- Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararı ile sıkıyönetim ve olağanüstü hâl ilan etmek, kanun hükmünde kararname çıkarmak, (Md. 104, 118, 122)
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama nedeniyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek ve kaldırmak,
- Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve başkanını atamak, bu kurula inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak, (Md. 104, 108, 109)
- Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini seçmek, (Md. 104, 131/2)
- Üniversite rektörlerini seçmektir. (Md. 104, 130)

➤ **Cumhurbaşkanı'nın Yargı İle İlgili Görev ve Yetkileri**

- Anayasa Mahkemesi üyelerini seçmek, (Md. 104, 146)
- Danıştay üyelerinin ¼'ünü seçmek, (Md. 104, 155/3)
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Başsavcısı Vekilini seçmek, (Md. 104, 154)
- Askerî Yargıtay üyelerini seçmek, (Md. 104, 156/2)
- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini seçmek, (Md. 104, 157/2)
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek, (Md. 104, 159/2)
- Cumhurbaşkanı ayrıca, Anayasa'da ve kanunlarda verilen seçme ve atamada görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. (Md. 104)

Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, görevine dönmeye kadar, ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması hâlinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır. (Md. 106)

Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan oluşur.

Başbakan, Cumhurbaşkanı'nca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır. Gerekğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından görevlerine son verilir.

1.3.2. Başbakan

Başbakan, Anayasa'nın 109. maddesinde de belirtildiği gibi Meclis üyeleri arasından seçilir ve Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Başbakan'ın görevleri, Anayasa'da aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Bakanları seçmek ve görevlerinden alınmasını Cumhurbaşkanına önermek,
- Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek,
- Bakanlıklar arasında iş birliği sağlamak,
- Bakanların görevlerini yerine getirmesini gözetmek,
- Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmek,
- MGK'ya katılmak ve Cumhurbaşkanının katılmadığı zamanlarda Kurula başkanlık etmek,
- Yönetmelik çıkarmak. (Md. 124)

1.3.3. Bakanlar

Bakan, Bakanlık kuruluşunun en üst amiridir.

- Bakanlık hizmetlerini mevzuata, hükümetin genel siyasetine, millî güvenlik siyasetine, kalkınma planlarına ve yıllık programlara uygun olarak yürütmek,
- Bakanlığın faaliyet alanına giren konularda diğer bakanlıklarla iş birliği ve koordinasyonu sağlamak,
- Emri altındakilerin faaliyet ve işlemlerini, Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşlarının faaliyetlerini ve hesaplarını denetlemekle görevli ve yetkilidir. Başbakana karşı sorumludur.

➤ **Bakanlar Kurulunun Görevleri**

Devletin çeşitli fonksiyonlarının başındaki en büyük siyasi yöneticiler olan bakanlar, Başbakan'ın başkanlığında, Bakanlar Kurulu vasıtasıyla sık sık bir araya gelirler. Görevlerinin önemli bir kısmını bu kurul vasıtasıyla gerçekleştirirler. Bakanlar Kurulunun görevleri şunlardır:

- Ülkenin iç ve dış siyasetini belirlemek ve uygulamaya koymak,
- Anayasa'nın 91 ve 121. maddeleri doğrultusunda Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarmak,
- Tüzük çıkarmak ,(Md. 115)
- Yönetmelik çıkarmak ,
- Kanun tasarısı hazırlamak, (Md. 88).
- Bütçeyi ve Kesin Hesap Kanun Tasarısını hazırlamak, (Md. 162, 164)
- Bakanlar Kurulu Kararnamesi çıkarmak ,(3'lü Kararname. Bu kararnamede ilgili Bakanın, Başbakanın ve Cumhurbaşkanının imzaları bulunur.)

- Olağanüstü hâl ve sıkıyönetim ilan etmek, (Md. 119, 120, 122)
- Silahlı Kuvvetleri yurt savunmasına hazırlamak, (Md. 117)
- Genelkurmay Başkanını seçmek, (112. maddeye göre Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifinden sonra Cumhurbaşkanı tarafından atanır.)
- Antlaşmaları onaylamak.

Yukarıda sıralananlar dışında, Bakanlar Kurulunun, Anayasa (Md. 127, 131, 167) ve kanunlarda belirtilen millî güvenliği sağlamak (Md. 117) gibi diğer görev ve yetkileri de bulunmaktadır. Millî güvenliğin sağlanmasından TBMM'ye karşı Bakanlar Kurulu sorumludur. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) millî güvenliğin sağlanmasında, Bakanlar Kuruluna yardımcı olmakla görevli Anayasal bir danışma organıdır. (Madde 118)

➤ **Bakanlar Kurulunun Görevinin Sona Ermesi**

- Göreve başlarken güvenoyu alamaması, (Md.110/2)
- Gensoru sonucunda güvensizlik oyu ile Bakanlar Kurulunun düşürülmesi, (Md.99)
- Görev sırasında güvenoyu talep edip, talebinin reddedilmesi, (111. maddeye göre Başbakan gerekli görürse Bakanlar Kurulunda görüştüktan sonra, TBMM'den güven isteyebilir. Güven istemi, TBMM'ye bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülmez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya sunulamaz. Güven istemi, ancak üye tam sayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.)
- Başbakanın yüce divana sevk edilmesi, (113/3. maddeye göre Başbakanın yüce divana sevki hâlinde hükümet istifa etmiş sayılır.)
- Başbakanın istifası, ölümü, milletvekilliği sıfatının sona ermesi, Cumhurbaşkanlığına seçilmesi veya sağlık sebebiyle görevini devam ettiremeyeceğinin belgelenmesi,
- Bakanlar kurulunun istifası hâlinde, Bakanlar Kurulu'nun görevi sona erer.

➤ **Bakanlar Kurulunun Sorumluluğu**

Parlamentar sistem gereğince Bakanlar Kurulu'nun siyasi sorumluluğu bulunmaktadır. Siyasi sorumluluk “ kolektif sorumluluk” ve “ bireysel sorumluluk” olmak üzere iki türdür.

- **Kolektif sorumluluk:** Hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden dolayı Bakanlar Kurulunun bütün üyelerinin birlikte sorumlu olması gerekir, (Md.112) Bu sorumluluk gereğince Bakanlar Kurulunun kararlarının oy birliği ile alınması zorunludur. Alınacak bir karara muhalefet eden bakanın istifa etmesi gerekir.
- **Bireysel sorumluluk:** Anayasa'nın 112/2. maddesine göre, her bakan kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden sorumludur.

Bu sorumluluk gensoru (Md. 99) usulüyle işletilir. Gensoru görüşmeleri sırasında bakan hakkında güvensizlik önermeleri verilir üye tam sayısının salt çoğunluğu ile kabul edilirse (Md. 99/3-4) Bakan, bakanlıktan düşer. Böyle bir durum, diğer bakanlar üzerinde etki yapmaz. Bakanlar Kurulu, görevine devam eder.

1.4. Yargı

Yargı yetkisi ve görevi, bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirilir. Yasama ve yürütme, yargının aldığı kararlara uymak zorundadır. Yargı erki, genel olarak hâkimler tarafından işletilir. Hâkimler, görevlerinde bağımsızdır ve kanuna aykırı olmamak koşuluyla vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Mahkemelerin işleyişi ile ilgili her şey, kanunla düzenlenir.

Anayasa’ımızda düzenlenen yüksek mahkemeler, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile ilkece Meclis adına denetim görevi yapmakla birlikte, yargı yetkisini kullanan, Sayıştay’dır.

1.4.1. Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi; 11 asil, 4 yedek üyeden oluşur. Bu üyeler, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmî ya da özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi’nin asıl görevi, Kanunların, Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve TBMM İç Tüzüğü’nün Anayasa’ya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hâllerde, sıkıyönetim ve savaş hâllerinde çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasa’ya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz. Bunun yanında Anayasa Mahkemesi’nin başka görevleri de vardır.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi başkan ve üyelerini, başsavcılarını, Cumhuriyet başsavcı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

1.4.2. Yargıtay

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunlarda gösterilen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış, adli yargı, hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, başkan, başkan vekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1.4.3. Danıştay

Danıştay, idari Mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili, imtiyaz, şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyumsuzlukları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

1.4.4. Sayıştay

Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen, inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.

Vergi ve benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştay'ın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensupların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

1.4.5. Askerî Yargıtay

Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerde verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarna ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

1.4.6. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idare işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olma şartı aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır. Mahkemenin başkanı, başsavcı ve daire başkanları, hâkim sınıfından olanlar arasından, rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

1.4.7. Uyuşmazlık Mahkemesi

Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesi'nin kararı esas alınır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Anayasa'ya uygun olarak devlet yönetim organlarını kavrayabileceksiniz

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Devlet yönetim organlarını sıralayınız.	➤ Devlet yönetim organlarını kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Devlet yönetim organlarının görev ve yetkilerini ayırt ediniz.	➤ Devlet yönetim organlarının görev ve yetkilerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Yasama yetkisini, Türk Milleti adına hangi organ kullanır?
A) Cumhurbaşkanı.
B) Türkiye Büyük Millet Meclisi.
C) Bakanlar Kurulu.
D) Genelkurmay Başkanlığı.
E) Milletvekilleri.
2. Aşağıdakilerden hangisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerinden değildir?
A) Devletin dini İslam'dır.
B) Atatürk milliyetçiliğine bağlıdır.
C) İnsan haklarına saygılıdır.
D) Sosyal bir hukuk devletidir.
E) Demokratik devlettir.
3. Aşağıdakilerden hangisi, TBMM'nin görev ve yetkisidir?
A) Kanunları yayınlamak.
B) Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek.
C) Kanun koymak değiştirmek ve kaldırmak.
D) Üniversite rektörlerini seçmek.
E) Genelkurmay Başkanını atamak.
4. Cumhurbaşkanı kaç yıl için seçilir?
A) 4 yıl
B) 8 yıl
C) 7 yıl
D) 5 yıl
E) 9 yıl
5. Kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun olarak Anayasamız, devlet organlarını, hangi başlıklar altında düzenlemiştir?
A) Yasama-Yargı
B) Yürütme-Yasama
C) Yasama-Yürütme - Yargı
D) Yargı- Yürütme
E) Sayıştay-Damıştay

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Anayasa'ya uygun olarak yönetim hukuku kaynaklarını ayırt edebileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Anayasa'nın özelliklerini araştırarak sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esaslarını araştırınız.
- Kanun Hükmünde Kararname'nin özelliklerini araştırarak arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Yönetmeliği kimler çıkarır, araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Emir'in özelliklerini araştırınız.

2. YÖNETİM HUKUKU KAYNAKLARI

Yürürlükte bulunan yazılı hukuk kurallarına, mevzuat denir. Yazılı hukuk kaynakları arasında, sıra ile Anayasa, Kanun, Kanun Hükmünde Kararname, Tüzük, Yönetmelik, Yönerge, Genelge ve Emir sayılabilir.

1982 Anayasası'nın hazırlanmasında yararlanılan yazılı kaynaklar şunlardır:

- Önceki Türk Anayasaları.
- Millî Güvenlik Konseyi kararları ve MGK başkanı Kenan Evren'in konuşmaları.
- Milletlerarası evrensel belgeler. (1789 Fransız, "İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi", 1948 Birleşmiş Milletler, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", 1950 "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi")
- Diğer ülkelerin anayasaları.

2.1. Anayasa ve Özellikleri

Anayasa ,devletin şeklini, organlarının temel kuruluş, işleyiş ve ödevlerini, yurttaşların temel haklarını, hürriyetlerini ve ödevlerini düzenleyen temel hukuk kurallardır

Anayasa temel kanundur. Hiçbir kanun Anayasa'ya aykırı olamaz. 1982 Anayasası, 12 Eylül Askerî Harekâtı sonucunda oluşturulan Danışma Meclisi tarafından hazırlanmış, Millî Güvenlik Konseyi tarafından son şekli verilmiş ve halkoyu sonucunda kabul edilmiş bir Anayasa'dır.

➤ **Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın özellikleri**

1982 Anayasası, diğer anayasalardan daha uzun ve ayrıntılı hükümler içermektedir. 177 asıl ve 16 geçici maddeden meydana gelmiştir. Maddelerin metni uzun ve ayrıntılıdır.

- Anayasa'nın değiştirilmesi, normal kanunların yapılması, değiştirilmesi ve kaldırılmasından farklı usul ve esaslara bağlanmıştır.
- 4.madde uyarınca, ilk üç madde değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez. Bu özelliği dolayısıyla sert bir Anayasa'dır.
- Bir geçiş dönemi öngörmüştür. 6 Kasım 1983 seçimleri ile birlikte demokratik düzene dönülmüştür.
- 1982 Anayasası, devlet otoritesini ve yürütmeyi güçlendirmiştir.

➤ **Genel Esaslar**

- **Devletin şekli:** 1982 Anayasası'na göre, Türkiye Devleti bir Cumhuriyet'tir. (Md. 1) Bu madde daha önceki Anayasalarımızda da aynen yer almıştır. Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu, 29 Ekim 1923'te 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren Kanun'la hüküm altına alınmıştır. O tarihten itibaren de 1924, 1961 ve daha sonra 1982 Anayasası'nda yer almıştır.
- **Cumhuriyetin nitelikleri:** Cumhuriyet, devlet mekanizmasının doğrudan doğruya veya dolaylı bir biçimde seçimle iş başına gelmesini ifade eder. Buna göre Cumhuriyet'in nitelikleri aşağıdaki gibidir.
  - **Atatürk milliyetçiliği:** Türk milliyetçiliği ile eş anlamlıdır. Irkçılığı reddeden, insancıl, barışçıl, birleştirici, bütünleştirici bir milliyetçiliktir. 1924 Anayasası'nın ilk hâlinde yer almayan milliyetçilik ilkesi, 1937 yılında yapılan değişiklikle, diğer ilkelerle birlikte Anayasa'ya girmiştir.
  - **Demokratik devlet:** Çoğulcu demokrasidir. Siyasal rejim olarak parlamenter sistem, başkanlık sistemi ve yarı başkanlık sistemi gibi türleri vardır. Ülkemizde uygulanmakta olan sistem, parlamenter sistemdir.

Çoğulcu demokrasinin temel ilkeleri, siyasal çoğunluk, temsil, seçim, çoğunluğun yönetme hakkı, muhalefet etme özgürlüğü, birden fazla gerçek anlamda siyasal partinin varlığı, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınması, kanun önünde eşitlik ilkesi, (Md. 10)

- **Laik devlet:** Kişilerin dinsel inanç ve düşüncelerinden ötürü kınanmaması, farklı işlemlere tabi kılınmaması, kamu düzenini bozmamak şartı ile serbestçe ibadetlerini yerine getirebilmesini sağlayan ve dinle devlet işlerini ayrı tutan devlet şeklidir.

- **Sosyal devlet:** Vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara belirli bir yaşayış düzeni sağlamayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendisi için amaç edinmiş olan bir devlet anlayışını ifade eder. Sosyal devletin unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz:
  - **Millî gelirin artırılması,**
  - **Millî gelirin adaletli bir şekilde dağıtılmasının sağlanması,**
  - **Hürriyetlerin gerçekleşmesi için maddi imkânların sağlanması,**
  - **Bireylerin sosyal güvenliğe kavuşturulmasıdır.**
- **Hukuk devleti:** Yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan devlet düzenidir. Yalnızca bireylerin değil, yönetimin de uyması gereken bir ilkedir.
- **Hukuk devletinin gerekleri:**
  - Temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınması,
  - Yasaların Anayasa'ya uygunluğunun sağlanması (Md. 148, 150, 151, 152),
  - Kazanılmış haklara saygı gösterilmesi,
  - Kuvvetler ayrılığı ilkesinin olması,
  - Yasaların genel, soyut ve kişilik dışı olması,
  - Kanunsuz suç ve ceza olmaması,
  - İdarenin hukuka bağlılığı, (Md. 125, 129)
  - Yargıç teminatı ve mahkemelerin bağımsızlığıdır. (Md. 138, 139)
- **İnsan haklarına saygılı devlet:** İnsan hakları; bireyin doğuştan sahip olduğu, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetleridir.
- **Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, Millî Marş'ı, başkenti:** Anayasa'ya göre, Türkiye devleti, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli Kanunlarda belirtilen beyaz, ay yıldızlı al bayraktır. Millî Marş'ı, İstiklal Marş'ıdır. Başkenti Ankara'dır (Md. 3). Bütün bu değerler, Türk Devleti'nin ve Türk Milletinin etrafında toplandığı kutsal simgelerdir. Türk Devleti'nin temelleri ilk kez Ankara'da, TBMM'nin kuruluşu ile atılmıştır.
- **Anayasa'nın değiştirilemeyecek hükümleri:** Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğuna, Cumhuriyet'in niteliklerine, devletin bütünlüğüne, resmî diline, bayrağına, Millî Marş'ına ve başkentine ilişkin hükümler değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez. (Md. 4)
- **Egemenlik:** Önceki Anayasalarda olduğu gibi, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu bilinmektedir. Egemenlik ulusundur ilkesi, millî mücadelede, Mustafa Kemal'in Anayasa hukukumuzda koyduğu ve demokrasi rejimimizin hukuki ilkesi olan ifadesidir. Burada doğrudan demokrasi yerine, temsilî hükümet söz konusudur.

➤ **Temel Hak ve Ödevler**

Temel hak ve hürriyetler üç başlık altında toplanır:

- **Kişinin Hakları ve Ödevleri:** Bu başlık altında yer alan hükümler, temel hak ve hürriyetleri ilgilendirmektedir. Bunlar;
  - Kişinin dokunulmazlığı, maddi, manevi varlığı,
  - Zorla çalıştırılma yasağı,
  - Kişi hürriyeti ve güvenliği,
  - Özel hayatın gizliliği ve korunması, (özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti)
  - Yerleşme ve seyahat hürriyeti,
  - Din ve vicdan hürriyeti,
  - Düşünce ve kanaat hürriyeti,
  - Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti,
  - Bilim ve sanat hürriyeti,
  - Basın ve yayın ile ilgili hükümler,
  - Toplantı hak ve hürriyetleri (dernek kurmak ve toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı gibi),
  - Mülkiyet hakkı,
  - Hakların korunması ile ilgili hükümler (hak arama hürriyeti, kanuni hâkim güvencesi, suç ve cezalara ilişkin esaslar),
  - İspat hakkı,
  - Temel hak ve hürriyetlerin korunmasıdır.
- **Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler**
  - **Ailenin korunması:** Aile Türk toplumunun temelidir. (Md. 41/1)
  - **Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi:** Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. (Md. 42/1).Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. (Md. 42/2)

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş, bilim, eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. (Md. 42/3)

- İlk ve ortaöğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur.Devlet okullarında parasızdır. (Md. 42/5)
  - **Kamu yararı:** Kıyılardan yararlanma, toprak mülkiyeti, tarım ve hayvancılık, bu üretim dallarında çalışanların korunması, kamulaştırma, devletleştirmede kamu yararının gözetilmesi gerekir.
  - **Çalışmayla İlgili Hükümler:** Çalışma hakkı ve ödevi, çalışma şartları ve dinlenme hakkı, sendika kurma hakkı, sendikal faaliyetlerdir.

- **Siyasi Haklar ve Ödevler**

Anayasa'nın bu bölümünde yer alan başlıca haklar ve ödevlerle ilgili hükümlerdir.

- **Türk vatandaşlığı:** Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk ananın veya Türk babanın çocuğu Türk'tür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir. (Md. 66)
- **Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı,**
- **Siyasi partilerle ilgili hükümler,**
- **Kamu hizmetine girme hakkı.**

Hizmete girme: Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka, hiçbir ayırım gözetilmez. (Md. 70)

Mal bildirimini: Kamu hizmetlerine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. (Md. 70)

Vatan hizmetleri: Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir. (Md. 72)

Vergi ödevi: Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. (Md. 73/1)

Dilekçe hakkı: Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve TBMM'ne yazılı ile başvurma hakkına sahiptir. (Md. 74)

2.2. Kanun ve Özellikleri

Anayasa'nın yetkili kıldığı organ tarafından yazılı bir şekilde belirlenen, uyulması gereken; genel, sürekli ve soyut hukuk kurallarına **kanun** denir.

Kanun, Anayasa'dan sonra gelen mevzuat türüdür. Anayasa'mıza göre ülkemizde kanun yapma yetkisi Türk Milleti adına, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir.

Yasanın konusu ne olursa olsun TBMM tarafından kabul edilen kanun, Cumhurbaşkanının onayından sonra Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.

- Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.
- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.
- TBMM tarafından kabul edilen kanunları Cumhurbaşkanı, 15 gün içinde yayımlar. Cumhurbaşkanı, yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderir.
- Cumhurbaşkanının, bütçe kanunlarını geri gönderme yetkisi yoktur.

- Kanunlar, Başbakanlıkça çıkarılmakta olan Resmî Gazete’de yayımlanır.
- Resmî Gazete’de kanunun yürürlüğe giriş tarihi de belirlenir.
- Kanunlar; yazılı, genel ve sürekli olmalıdır.

2.3. Kanun Hükmünde Kararname ve Özellikleri

Kanun Hükmünde Kararnameler, TBMM’nin çıkardığı bir yetki kanunu üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belli konuları düzenlemek amacıyla çıkarılan yazılı hukuk kurallarıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü hâller saklı kalmak üzere, Anayasa’nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. (Md. 91)

- Kanun Hükmünde Kararnamelerin Özellikleri
  - KHK’ler Resmî Gazete’de yayımlandıkları gün yürürlüğe girer. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak başka bir tarih belirlenebilir.
  - Kararnameler, Resmî Gazete’de yayımlandıkları gün, TBMM’ne sunulur.
  - KHK’ler, TBMM tarafından ivedilikle görüşülür.
  - Yayımlandıkları gün TBMM’ne sunulmayan kararnameler, yayımlandıkları tarihte TBMM’ce, reddedilen kararnameler, bu kararın Resmî Gazete’de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar.

2.4. Tüzük ve Özellikleri

Tüzük kanunların uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan hukuki düzenlemedir. Örneğin, “Tıbbi Deontoloji Tüzüğü” ve “Türkiye Kızılay Derneği Tüzüğü” gibi.

Kanunun uygulanmasını ya da kanunun emrettiği konularda, teknik ihtiyaçları karşılamak ve ayrıntıya ait hususları düzenlemek üzere idare tarafından hazırlanan bir hukuk kaynağıdır.

- Tüzüğün Özellikleri
  - Tüzükler kanunun uygulanmasını gösterir.
  - Kanunda emredilen hususları belirtmek üzere ,Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılır.
  - Tüzükler kanuna aykırı hüküm taşımaz.
  - Tüzükler, yayımlanmadan önce Danıştay’ın kontrolünden geçer ve Cumhurbaşkanınca onaylanır.
  - Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girer.

2.5. Yönetmelik ve Özellikleri

Yönetmelik, bir kurum ya da kuruluşun çalışma yöntemini ve uyulması gereken kuralları kanunlara dayanarak açıklamak, daha anlaşılır hâle getirmek için hazırlanan yazılı hukuk kurallarına denir. Örneğin, “Hasta Hakları Yönetmeliği”, “Sağlık Bakanlığı Atama ve Nakil Yönetmeliği” gibi

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelik çıkarabilir.

➤ Yönetmeliğin Özellikleri

- Kanun, Kanun Hükmünde Kararname ve Tüzlüklere aykırı hüküm taşımaz.
- Bakanlıkların veya kamu tüzel kişilerin kendi görev alanlarıyla ilgili konularda çıkartılır.
- Kanunlara dayanır.
- Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girer.

2.6. Yönerge

Yönerge bir işin nasıl yürütüleceğine, o işte hangi yöntemlerin kullanılacağına ilişkin yönetmeliklere dayanarak yapılan düzenlemedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının üst düzey yöneticileri tarafından çıkarılan, mevzuat hükümlerinin uygulama şekillerini gösteren talimatlardır.

Yönergeler, bir bakanlık ya da tüzel kişilik bünyesinde hazırlandığı gibi, daha alt birimlerce de hazırlanabilir. Yönergeler, en az bir yönetmeliğe dayanılarak hazırlanır ve bu dayanak ya da dayanaklar yönergede belirtilir.

2.7. Genelge

Kurum içinde belli bir konuda yapılacak mevzuat uygulamalarına açıklık getiren, uygulamada görülen eksiklik ve aksaklıkların düzeltilme yollarını gösteren, usulsüz uygulamaları kaldıran ayrıntılara ilişkin genel emirlere **genelge** denir.

Genelgeler, yeni düzenlenmiş olan yönetmelik ve yönergelerin daha kolay anlaşılması için yazılabileceği gibi uygulamada görülen aksaklıkları ortadan kaldırmak amacıyla da yazılabilir.

Genelgeler, adından da anlaşılacağı gibi genel bir yazı olup aynı anda ilgili bütün birimlere gönderilir.

2.8. Emir ve Özellikleri

Emir, üstlerin, astlarını, belirli bir davranışta bulunmaya zorlamak için kullanılan söz ya da imzaladıkları yazıdır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, yazılı ve sözlü olmak üzere iki türlü emir vardır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında esas olan, yazılı emir olmakla beraber; sözlü emirler de önemli ölçüde kullanılır.

➤ Emir Özellikleri

- Emirler, mevzuata uygun olmalıdır.
- Emirler, emir alanın, görev, yetki ve sorumluk alanı sınırları içinde olmalıdır.
- Emirler, kaynak açısından, yerine getirilebilir olmalıdır.
- Emirler, tam olmalıdır.
- Emirler, açık olmalıdır.
- Emirler, kesin olmalıdır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Anayasa'ya uygun olarak yönetim hukuku kaynaklarını ayırt edebileceksiniz.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Yönetim hukuku kaynaklarını ayırt ediniz.	➤ Yönetim hukuku kaynaklarını kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Anayasa'nın özelliklerini sıralayınız.	➤ Anayasa'nın özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Kanunun özelliklerini sıralayınız.	➤ Kanunun özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ KHK'nin özelliklerini ayırt ediniz.	➤ KHK'nin özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Tüzüğün özelliklerini sıralayınız.	➤ Tüzüğün özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Yönetmeliğin özelliklerini sıralayınız.	➤ Yönetmeliğin özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.
➤ Emirin özelliklerini sıralayınız.	➤ Emirin özelliklerini kitap, dergi ve internetten araştırabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi çoğulcu demokrasinin temel ilkelerindendir?
A) Siyasal çoğunluk
B) Demokrasi
C) Laiklik
D) Sosyal devlet
E) Atatürk milliyetçiliği
2. Aşağıdakilerden hangisi yazılı hukuk kurallarından değildir?
A) Kararname
B) Kanun (Yasa)
C) Yönetmelik
D) Yürürlük
E) Emir
3. Aşağıdakilerden hangisi kanunun özelliklerindendir?
A) Kanun, kararları ve tekliflerini Cumhurbaşkanı alır.
B) Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz.
C) Kanunlar, sözlüdür ve zaman zaman uygulanmalıdır.
D) Cumhurbaşkanının, bütçe kanunlarını geri gönderme yetkisi vardır.
E) TBMM'ce kabul edilen kanunları Cumhurbaşkanı beş gün içinde yayımlar.
4. Aşağıdakilerden hangisi tüzüğün özelliklerinden değildir?
A) Tüzükler yayımlanmadan önce Danıştay'ın kontrolünden geçer.
B) Tüzükler, kanuna aykırı hüküm taşımaz.
C) Tüzükler, kanunun uygulamasını göstermez.
D) Kanunda emredilen hususları belirtmek üzere, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılır.
E) Tüzükler, Cumhurbaşkanınca onaylanır.
5. Aşağıdakilerden hangisi emirin özelliklerindendir?
A) Emirler açık olmalıdır.
B) Emirler kesin olmamalıdır.
C) Emirler mevzuata dayalı olmamalıdır.
D) Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer.
E) Emirler kaynak açısından yerine getirilebilir olmamalıdır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

1. ( ) Yasama kanun koymak, kanun değiştirmek anlamına gelir.
2. ( ) TBMM genel oyla seçilen 450 milletvekilinden oluşur.
3. ( ) Yargı yetkisi ve görevi bağımsız mahkemeler tarafından yerine getirilir.
4. ( ) Anayasa Mahkemesi 11 asil, 4 yedek üyeden oluşur.
5. ( ) Askerî Yargıtay üyeleri Başbakan tarafından seçilir.
6. ( ) Yürürlükte bulunan yazılı hukuk kurallarına mevzuat denir.
7. ( ) Anayasa, kanundan sonra gelen mevzuat türüdür.
8. ( ) Anayasa'mıza göre ülkede kanun yapma yetkisi Türk milleti adına TBMM'ye aittir.
9. ( ) Tüzükler, kanunun uygulanmasını gösterir.
10. ( ) Tüzük Cumhurbaşkanını tarafından çıkarılan hukuki düzenlemelerdir.

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. TBMM'nin seçimleri..... yıl da bir yapılır.
12. Cumhurbaşkanının görev süresi ..... yıl dır.
13. Başbakan, Meclis üyeleri arasından seçilir, ... tarafından atanır.
14. Devletin şeklini, organlarının temel kuruluş, işleyiş ve ödevleri, yurttaşların temel haklarını, hürriyetlerini ve ödevlerini düzenleyen temel hukuk kurallarına ..... denir.
15. Anayasa'nın yetkili kıldığı, organ tarafından yazılı bir şekilde belirlenen , uyulması gereken, genel, sürekli, ve soyut hukuk kurallarına ..... denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ 1'İN CEVAP ANAHTARI

1	B
2	A
3	C
4	D
5	C

ÖĞRENME FAALİYETİ 2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	A
2	D
3	B
4	C
5	A

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	DOĞRU
2	YANLIŞ
3	DOĞRU
4	DOĞRU
5	YANLIŞ
6	DOĞRU
7	YANLIŞ
8	DOĞRU
9	DOĞRU
10	YANLIŞ
11	DÖRT
12	BES
13	CUMHURBAŞKANI
14	ANAYASA
15	KANUN

KAYNAKÇA

- AK Bilal, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim**, Metinler Matbaası, İstanbul, 1991.
- AKAR Çetin, Hüseyin ÖZALP, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim Ders Kitabı**, Somgür Yayıncılık, Ankara, 2002.
- BENLİ Doğan, Hüseyin ÖZALP, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim**, Somgür Yayıncılık, Ankara, 1995.
- GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, **Yönetim Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1983.
- T.C. Anayasası, Seçkin Yayınevi, 29. Baskı, Ankara, 2008.
- YAŞAR İdris, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim**, Çaretek Bilim Eğitim LTD. Ş, Ankara, 2001.
- YAŞAR İdris, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim**, Güncelleştirilmiş 5. Baskı Boz-Kar Matbaacılık, Ankara, 2007.